

تأثیر کیفیت حاکمیتی بر درآمد مالیاتی دولت

حسن نقی زاده خورجستان

دانشجوی دکتری اقتصاد، گروه اقتصاد، واحد زنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، زنجان، ایران

naghizadeh.hassan@yahoo.com

چکیده

دولت‌ها برای اجرای وظایفی راکه قانون اساسی آنها را مکلف آنها کرده است، می‌بایست از منابع مالی متعددی استفاده نمایند که مهم‌ترین آنها، درآمد مالیاتی است که به علت شفافیت در دریافت و پرداخت، از مشروعیت بالایی برخوردار است. اما دریافت مالیات توسط دولت همیشه با چالش‌هایی همراه بوده است که یکی از شاخص‌ترین آنها کیفیت حاکمیتی است. لذا قدرت دولت در اخذ مالیات می‌تواند یک معیار و شاخص برای توانمندی حاکمیتی دولت به حساب آید. هر چه توان اخذ مالیات برای یک دولت بیشتر باشد، نقش حاکمیتی آن دولت قویتر خواهد بود. لذا در این تحقیق تأثیر کیفیت حاکمیتی بر درآمد مالیاتی در بازه زمانی ۱۳۹۹-۱۳۷۴ و با استفاده از داده‌های سالیانه در کشور ایران مورد بررسی قرار گرفت. نتایج این تحقیق نشان‌دهنده این واقعیت است که تأثیر متغیرهای کیفیت حاکمیتی؛ صدا و پاسخگویی (VA)، اثر بخشی دولت (GE)، کیفیت نظارتی (RQ)، حکم قانون (RF) و کنترل فساد (CC) به ترتیب ۱/۵۶، ۰/۲۸، ۰/۱۶، ۰/۱۹، ۰/۵ در صد در کوتاه مدت بر درآمد مالیاتی (TXI) خواهد افزود. این در حالی است که تأثیر متغیر ثبات سیاسی بدون خشونت (PN) بر درآمد مالیاتی (TXI) در کوتاه مدت هر چند مثبت است ولی مدت معنی‌دار بدست نیامد. همچنین تأثیر متغیرها صدا و پاسخگویی (VA)، ثبات سیاسی بدون خشونت (PN)، اثر بخشی دولت (GE)، کیفیت نظارتی (RQ)، حکم قانون (RF) و کنترل فساد (CC) به ترتیب ۳/۳۴، ۰/۷۹، ۳/۰۹، ۳/۹۵، ۰/۵۸، ۱/۸۴ درصد در بلندمدت بر درآمد مالیاتی (TXI) می‌افزاید. بطور کلی تأثیر کیفیت حاکمیتی بر درآمد مالیاتی در کشور ایران مثبت است و بیشترین تأثیر گذاری بر درآمد مالیاتی کشور در کوتاه مدت مربوط به متغیر پاسخگویی دولت (VA) و در بلندمدت متغیر کیفیت نظارتی (RQ) است و کمترین تأثیر گذاری در کوتاه مدت و بلندمدت مربوط به متغیر حکم قانون (RF) است. لذا کیفیت حاکمیتی دولت‌ها قطعاً بر افزایش درآمد مالیاتی با اعتمادی که در مردم ایجاد می‌کند، تأثیرگذار خواهد بود.

واژگان کلیدی: درآمد مالیاتی، کیفیت حاکمیتی، ARDL، ایران

۱- مقدمه

تحولات اجتماعی، افزایش جمعیت و گسترش شهرنشینی به ویژه در کشورهای در حال توسعه که با کمبود شدید طرح‌های زیربنایی مواجه هستند، همچنین تلاش دولت‌ها برای دستیابی به اهدافی همچون تخصیص کارا تر منابع، توزیع عادلانه تر درآمد، رشد اقتصادی و گسترش اشتغال، ثبات اقتصادی و بهبود تراز پرداخت‌ها، هزینه هنگفتی را به دولت‌ها تحمیل می‌نماید که این هزینه‌ها به ویژه در کشورهای در حال توسعه دارای سیر صعودی است. یکی از راه‌های اصولی برای تأمین منابع مالی دولت و کاهش کسری بودجه اتکا به درآمدهای مالیاتی می‌باشد (نبی‌زاده، ۱۳۹۳).

مالیات‌ها به عنوان معمول‌ترین و مهم‌ترین منبع مالی برای تأمین درآمدهای عمومی و یکی از مؤثرترین ابزارهای سیاست‌های مالی دولت به شمار می‌روند. دولت می‌تواند به واسطه آن بسیاری از خدمات اجتماعی و رفاهی را در خدمت مردم قرار دهد و به بسیاری از فعالیت‌ها و جریان‌های اقتصادی و اجتماعی سمت و سوی لازم را ببخشد. بالا بودن سهم منابع حاصل از فروش نفت و پایین بودن سهم وصولی‌های مالیاتی در ترکیب منابع بودجه عمومی دولت، علاوه بر آن که عوارض ناگواری را همچون وابستگی درآمد کشور به صدور یک کالا دربر دارد، اقتصاد کشور را از امکان استفاده مؤثرتر از مالیات‌ها برای اعمال سیاست مالی محروم ساخته است (گرایی‌نژاد و چپرادر، ۱۳۹۱).

نهادهای موفق که از عوامل بنیادین رشد و توسعه اقتصادی به شمار می‌آیند، تحت عنوان حکمرانی خوب مطرح می‌شوند. برای بیان حکمرانی، شش شاخص حق اظهارنظر و پاسخگویی، ثبات سیاسی، حاکمیت قانون، کنترل فساد، کیفیت قوانین و مقررات و اثر بخشی دولت به بانک جهانی پیشنهاد شده است. صاحب‌نظران آن عرصه بر این باورند که هر قدر در یک کشور، دولت پاسخگوتر، کارآمدتر و ثبات سیاسی بیشتر، مقررات اضافی و هزینه‌ها کمتر و حاکمیت قانون گسترده‌تر و فساد محدودتر باشد، حکمرانی خوب برقرار است (شقایق و همکاران، ۱۳۹۹).

اما مالیات بعنوان یکی از ابزارهای سیاستی اقتصاد، بهترین و مهم‌ترین منبع درآمد دولت است که به تدریج رفاه مالیات‌دهندگان را کاهش می‌دهد و این مسأله آنها را به نپرداختن مالیات چه به صورت قانونی و چه به صورت غیرقانونی ترغیب می‌کند. یکی از معضلات اساسی نظام مالیاتی کشورها از جمله ایران افزایش روز افزون فرارهای مالیاتی است. همچنین عدم آگاهی دولتمردان از علل فرار مالیاتی می‌تواند به گسترش آن بیافزاید. شناسایی عواملی که باعث به وجود آمدن فرار مالیاتی می‌شود، در پیشگیری از آن بسیار مؤثر است و کمک می‌کند تا بتوان میزان فرار مالیاتی موجود در جامعه را برآورد نمود (صامتی و همکاران، ۱۴۰۰).

دخالت دولت در اقتصاد به دو صورت امکان پذیر است. حالت اول، نقش تصدی‌گری دولت به معنای در دست داشتن مالکیت و مدیریت بنگاههای اقتصادی است، به نحوی که سیطره دولت حتی در توزیع کارکردی نیز به شدت گسترده بوده است. به عبارتی دیگر، دولت از لحاظ عملیاتی همه‌کاره‌ی فعالیت‌های اقتصادی است. حالت دوم، نقش حاکمیتی و سیاستگذاری کلان است که این نقش بیشتر به وظیفه‌ی نظارت، برنامه‌ریزی کلان، سیاستگذاری راهبردی، کنترل و تنظیم بازارها و توازن اجتماعی تاکید دارد (صادقی و همکاران، ۱۳۸۸).

با توجه به عوامل مؤثر افزایش دهنده یا کاهنده مالیات‌ها در ساختار اقتصاد ایران، برای افزایش سهم نسبت درآمدهای مالیاتی به تولید ناخالص داخلی، برنامه‌ریزان و سیاستگذاران نظام مالیاتی باید بتوانند مهم‌ترین متغیرهای تأثیرگذار در این زمینه را شناسایی و جهت تأثیر آن‌ها را تشخیص دهند. با توجه به اینکه بخش مهمی از درآمدهای مالیاتی در ایران به‌طور مستقیم و غیرمستقیم وابسته به درآمد نفت است؛ این امر، علی‌رغم تلاش‌های موجود درآمدهای مالیاتی را در مقابل نوسانات بازار جهانی نفت به شدت آسیب‌پذیر کرده است. همچنین رشد منابع بودجه از محل فروش نفت، در عمل زمینه مالیات‌ستانی را کاهش داده است (گرایی‌نژاد و چپرادر، ۱۳۹۱).

لذا اتخاذ تصمیمات حکمرانی مناسب به جهت ایجاد و حفظ اعتماد مردم به جهت پرداخت مالیات و جلوگیری از فرار مالیاتی می‌بایست از مهم‌ترین سیاست‌گذاری‌های کلان اقتصاد کشور باشد. به همین جهت در این پژوهش سعی شده است تأثیر کیفیت حکمرانی دولت بر درآمد مالیاتی در کشور ایران در بین سال‌های ۱۳۷۴-۱۳۹۹ مورد بررسی قرار گیرد.

۲- مبانی نظری

در زمان شکست بازار مشاهده می‌شود که اقتصاد بازار نمی‌تواند در مواقع ضروری بدون سیاستگذاری‌های دولت، تضمین‌کننده توزیع مناسب در جامعه باشد. از طرفی دیگر، وجود انحصار و کارتل‌ها بیانگر این واقعیت است که دولت موظف به اعمال نقش حاکمیتی است. بنابراین، لزوم دخالت دولت برای حداقل‌سازی اثرات منفی موارد شکست بازار تاحدی مورد قبول است. در این بین سیاستگذاری، هدایت و نظارت دولتی به عنوان یکی از مهم‌ترین اقدامات حاکمیتی به حساب می‌آید (استرن و استیگلیتز، ۱۹۹۷).

یکی از مهم‌ترین نقش‌های دولت که در چارچوب قانون اساسی و قانون برنامه‌های توسعه به آن اشاره شده است، نقش حاکمیتی است. منافع حاصل از انجام وظایف اعمال حاکمیت دولت عاید همه اقشار جامعه می‌شود و بهره‌مندی افراد از این نوع خدمات نه تنها موجب ایجاد محدودیت برای استفاده دیگران نمی‌شود بلکه تحقق آن اقتدار دولت را نیز افزایش می‌بخشد. مدیریت ملی، وضع قوانین و مقررات، ایجاد نظم اجتماعی و استقرار عدالت اجتماعی، ایجاد و ساماندهی بازارها، حفظ نظم و امنیت عمومی، دفاع از مرزها، آموزش و پرورش عمومی و فنی و حرفه‌ای، بهداشت و درمان، تربیت بدنی و ورزش، فعالیت‌های فرهنگی هنری و تبلیغات دینی و مذهبی و ... از جمله این اقدامات است (صادقی و همکاران، ۱۳۸۸).

اما دولت‌ها برای انجام وظایفی که مطابق قانون اساسی بر عهده آنها گذاشته شده است، می‌بایست از منابع مالی متعددی استفاده نمایند که مهم‌ترین آنها، درآمد مالیاتی است که به علت شفافیت در دریافت و پرداخت، از مشروعیت بالایی برخوردار است. اما دریافت مالیات توسط دولت همیشه با چالش‌هایی همراه بوده است که یکی از شاخص‌ترین آنها کیفیت حاکمیتی است.

لذا قدرت دولت در اخذ مالیات می‌تواند یک معیار و شاخص برای توانمندی حاکمیتی دولت به حساب آید. هر چه توان اخذ مالیات برای یک دولت بیشتر باشد، نقش حاکمیتی آن دولت قویتر خواهد بود. مالیات‌ها علاوه بر آنکه منبع درآمدی خوبی برای دولت هستند، در عین حال ابزاری برای بهبود توزیع مقداری درآمد در جامعه هستند. البته، از آنجا که ساختار و قوانین مالیاتی نامناسب خود می‌تواند به بدتر شدن نظام توزیع منجر شود، مقررات و ساختار مالیات‌ستانی دولت بسیار حائز اهمیت است. تنها استفاده بهینه و هدفمند از این ابزار قدرتمند، می‌تواند باعث حذف بخشی از نابسامانی‌های توزیعی شود. علاوه بر این، دولت دیگر مجبور نیست که برای تأمین درآمدهای خود رو به استقراض و سیع از بانک مرکزی بیاورد و با کاهش ارزش پول ملی، تورمی سنگین را به جامعه (خصوصاً قشر ضعیف) وارد سازد (صادقی و همکاران، ۱۳۸۸).

همواره تمایلات زیادی برای درک ماهیت حکمرانی به عنوان ابزار ارتقاء فرایند توسعه یافتگی وجود دارد. نهادهای مالی بین‌المللی نظیر بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول همگی بر این عقیده‌اند که حکمرانی خوب یک ضرورت حیاتی برای کمک به تحقق برنامه‌های توسعه است. در دهه‌های اخیر و مخصوصاً در دهه ۹۰ میلادی تحقیقات زیادی توسط محققان در مورد مدیریت دولتی و انتخاب بهترین چارچوب حاکمیتی دولت صورت گرفته است که در این میان تحقیقات بانک جهانی از جایگاه خاصی برخوردار است. حکمرانی مفهوم گسترده‌ای است که با حوزه‌هایی چون محیط اقتصادی و یا به عبارتی امنیت اقتصادی، سیاست، اجتماع و حقوق ارتباط مستقیم دارد (کمیجانی و سلاطین، ۱۳۸۷).

آدم اسمیت از اولین نظریه‌پردازانی است که به اهمیت نهادها و تاثیر آن بر عملکرد اقتصادی توجه داشته است. وی تاکید می‌کند که توسعه تجارت و صنعت نمی‌تواند در کشوری به وجود بیاید مگر آنکه فعالان اقتصادی، اعتمادی به عدالت دولت داشته باشند. در کشوری که امنیت سرمایه وجود دارد هر فردی تلاش خواهد کرد که تمام سرمایه خود را در فعالیت‌های اقتصادی به کار گیرد. بر عکس، در کشورهایی که امنیتی برای سرمایه وجود ندارد، ممکن است افراد بخشی از سرمایه خود را پنهان یا بجای امن دیگری انتقال دهند (اسمیت، ۱۷۷۶).

بانک جهانی و راهنمای بین‌المللی ریسک کشورها (ICRG) از مهم‌ترین سازمان‌هایی هستند که از آمارها و شاخص‌های آنها در تحقیقات مختلف استفاده شده است. راهنمای بین‌المللی ریسک کشورها از جمله سازمان‌هایی است که به محاسبه ریسک سیاسی، مالی و اقتصادی کشورها می‌پردازد. ابتدا اطلاعات جمع‌آوری شده در ۲۲ دسته طبقه‌بندی شده و به وسیله آنها ۲۲ شاخص محاسبه می‌شود، سپس این دسته‌ها برای محاسبه سه شاخص ریسک سیاسی، مالی و اقتصادی مورد استفاده قرار می‌گیرند. بعضی از عوامل تشکیل‌دهنده این شاخص عبارتند از: فساد در دولت، ثبات دولت، پاسخگویی دولت در برابر مردم، حاکمیت نظم و قانون، خطر بی‌اعتنایی به قراردادهای، شکاف میان انتظارات مردم و عملکرد اقتصادی دولت، خطر بروز تنش‌های قومی، خطر بروز درگیری داخلی، خطر بروز درگیری خارجی و کیفیت دستگاه‌های اداری (کمپجانی و سلاطین، ۱۳۸۷).

تعاریف شاخص‌های پیشنهادی کافمن و همکاران (۲۰۰۶) برای بانک جهانی که در این مطالعه بعنوان کیفیت حاکمیتی مورد استفاده قرار می‌گیرد به شرح ذیل است:

- ۱) **حق اظهار نظر و پاسخگویی!** بدین مفهوم که مردم بتوانند دولت را در برابر آنچه که بر مردم تاثیر می‌گذارد مورد سوال و بازخواست قرار دهند.
 - ۲) **ثبات سیاسی وعدم خشونت:** این شاخص به میزان ثبات رژیم حاکم و رهبران آن، درجه احتمال تداوم حیات موثر دولت و تداوم سیاست‌های جاری در صورت مرگ و میر یا تغییر رهبران و دولت مردان فعلی می‌پردازد.
 - ۳) **کارائی و اثربخشی دولت:** کارآمدی دولت در انجام وظایف محوله که شامل مقولات ذهنی همچون کیفیت تهیه و تدارک خدمات عمومی یا کیفیت نظام اداری، صلاحیت و شایستگی کارگزاران و استقلال خدمات همگانی از فشارهای سیاسی می‌باشد.
 - ۴) **بار مالی مقررات:** برروی سیاست‌های نا سازگار با بازار تمرکز دارد. سیاست‌هایی از قبیل: کنترل قیمت‌ها، عدم نظارت کافی بر سیستم بانکی و همچنین هزینه وضع قوانین برای محدودیت بیش از اندازه تجارت خارجی.
 - ۵) **حاکمیت قانون:** میزان احترام عملی که دولتمردان و شهروندان یک کشور برای نهادهایی قائل هستند که با هدف وضع و اجرای قانون و حل اختلاف ایجاد شده است.
 - ۶) **کنترل فساد:** استفاده از قدرت و امکانات عمومی در جهت منافع شخصی (شقاقی و همکاران، ۱۳۹۹).
- در یک جامعه هر اندازه حاکمیت قانون، پاسخگویی و اثربخشی دولت قوی‌تر و فراگیرتر باشد، فساد، مقررات اضافی و بی‌ثباتی سیاسی و خشونت نیز به تبع آن کاهش می‌یابد و در آن جامعه حکمران برای نیل به توسعه اقتصادی و اجتماعی موفق‌تر خواهد بود.

¹ Voice and Accountability

² Political Instability and Violence

³ Government Effectiveness

⁴ Regulatory Burden

⁵ Rule of Law

⁶ Corruption control

۳- پیشینه تحقیق

۳-۱- مطالعات داخلی

صامتی و همکاران (۱۴۰۰)، در مطالعه‌ای با عنوان "تعیین عوامل مؤثر بر فرار مالیاتی با استفاده از روش فراتحلیل" با استفاده از روش فراتحلیل، عوامل مؤثر بر فرار مالیاتی و همچنین شدت ارتباط آنها با فرار مالیات را در کشور ایران مورد بررسی قرار داده‌اند. نتایج نشان می‌دهند که متغیرهای عوامل اقتصادی، درآمد سرانه، عوامل تکنولوژی، عوامل اجتماعی، عوامل قانونی، تورم، عوامل فرهنگی، محدودیت تجاری، بار مالیاتی، بیکاری و حجم دولت عوامل مؤثر بر فرار مالیاتی می‌باشند و بیشترین شدت تأثیرگذاری را عوامل فرهنگی و کمترین شدت تأثیرگذاری را درآمد سرانه بر فرار مالیاتی می‌گذارند.

توتون چی و همکاران (۱۳۹۹)، در مقاله‌ای با عنوان "ارزیابی عوامل مؤثر بر درآمدهای مالیاتی در اقتصاد ایران، در سال‌های ۱۳۵۰ تا ۱۳۹۶ با استفاده از مدل‌های پویای TVP DMA نشان دادند که در اقتصاد ایران متغیرهای درجه باز بودن اقتصاد، رشد بودجه عمرانی، تورم، متوسط نرخ مالیاتی و رشد درآمدهای حقیقی به ترتیب مهم‌ترین متغیرهای مؤثر بر رشد مالیات‌های مستقیم و متغیرهای رشد درآمدهای حقیقی، رشد بودجه عمرانی، تورم، حجم اقتصاد زیرزمینی، نرخ ارز بازار غیر رسمی و نسبت ارزش افزوده بخش خدمات به تولید ناخالص داخلی به ترتیب مهم‌ترین متغیرهای مؤثر بر رشد درآمدهای مالیاتی غیرمستقیم هستند.

سپهردوست و باروتی (۱۳۹۵)، در مقاله‌ای با عنوان "عوامل مؤثر بر عملکرد درآمدهای مالیاتی در ایران" با استفاده از آزمون ARDL و در سال‌های ۱۳۹۳-۱۳۶۳ به این نتایج دست یافتند که در کوتاه‌مدت و بلندمدت، متغیرهای نرخ تورم و سهم بخش کشاورزی، اثر منفی بر عملکرد درآمدهای مالیاتی دارد، متغیرهای شاخص توسعه انسانی، مخارج دولت و سهم بخش‌های صنعت و خدمات با پیامدهای مثبت و معنی‌دار بر عملکرد نظام مالیاتی تأثیر دارند.

گرایی نژاد و چیردار (۱۳۹۱)، در پژوهشی با عنوان "بررسی عوامل مؤثر بر درآمدهای مالیاتی در ایران" بخش کشاورزی به عنوان مهم‌ترین بخش استفاده‌کننده از معافیت‌های مالیاتی به همراه عوامل مؤثر دیگر همچون میزان وابستگی بودجه به درآمدهای نفتی، عوامل فرهنگی، عوامل انگیزشی سازمانی برای سازمان و وصول‌کننده مالیات، حجم اقتصاد زیرزمینی و وضعیت توزیع درآمدها با استفاده از داده‌های سری زمانی در ایران طی دوره ۱۳۸۷-۱۳۵۷ در این پژوهش مورد توجه قرار گرفته‌اند. نتایج تحقیق آنها نشان داد که گسترش درآمدهای نفتی و سهم بخش کشاورزی با میزان و وصول مالیات‌ها به تولید ناخالص داخلی، رابطه معکوس و عوامل انگیزشی سازمانی رابطه مستقیم دارند.

صادقی و همکاران (۱۳۸۸)، در مقاله‌ای با عنوان "اثرات نقش حاکمیتی و تصدی‌گری دولت در اقتصاد بر توزیع درآمد" با استفاده از روش ARDL و در بازه زمانی ۱۳۸۵-۱۳۴۸ در کشور ایران به این نتایج دست یافتند که تحقیق نشان داد که افزایش اندازه دولت در بعد تصدی‌گری باعث بدتر شدن شاخص‌های توزیع درآمد و افزایش اندازه دولت در بعد حاکمیتی منجر به بهبود این شاخص‌ها شده است.

کمیجانی و سلاطین (۱۳۸۷)، در پژوهشی با عنوان "تأثیر حکمرانی خوب بر رشد اقتصادی در گروه کشورهای منتخب OPEC و OECD" با استفاده از روش داده‌های تلفیقی در دوره زمانی ۲۰۰۷-۱۹۹۶ به این نتایج دست یافتند که ارتباط مثبتی میان شاخص‌های حکمرانی و رشد اقتصادی در گروه کشورهای عضو OECD و OPEC وجود دارد و شاخص ثبات سیاسی و شاخص کنترل فساد دارای بیشترین تأثیر بر نرخ رشد اقتصادی می‌باشند.

۳-۲- مطالعات خارجی

یامن و همکاران (۲۰۲۱)، در پژوهش با عنوان "تأثیر کیفیت محیط نهادی بر فرار مالیاتی: بررسی مقایسه‌ای اعضای قدیمی اتحادیه اروپا در مقابل جدید" به بررسی مقایسه‌ای تأثیر کیفیت محیط نهادی (IEQ) در فرار مالیاتی در کشورهای عضو اتحادیه اروپا (قبل از ۲۰۰۴) و جدید (بعد از ۲۰۰۴) اتحادیه اروپا پرداختند. نتایج آنها نشان داد که رابطه بین IEQ و فرار مالیاتی بین کشورهای عضو قدیم و جدید متفاوت است. در حالی که کیفیت نظارتی، پاسخگویی، کنترل فساد، ثبات سیاسی و اثربخشی دولت تعیین کننده قابل توجهی در میزان فرار مالیاتی در کشورهای قدیم اتحادیه اروپا است، اما اثربخشی دولت تنها عامل مهم در کشورهای عضو جدید اتحادیه اروپا است.

دولاریف و همکاران^۷ (۲۰۲۰)، در پژوهشی با عنوان "فرهنگ ملی به عنوان تعدیل کننده بین هنجارهای اجتماعی، دینداری و فرار مالیاتی: مطالعه فراتحلیلی" به ترکیب ۵۴ نتیجه از ۱۴ مقاله جداگانه منتشر شده از سال ۱۹۸۹ تا ۲۰۱۷ پرداخته است. این مطالعه سه یافته اصلی را نشان می‌دهد. اگرچه هنجارهای اجتماعی برای مبارزه با فرار مالیاتی مؤثر نیستند، اما دینداری ابزار مفیدی برای کاهش فرار مالیاتی است. از لحاظ نظری، فرهنگ ملی به عنوان متغیری تا هنجارهای اجتماعی معتدل با فرار مالیاتی نقشی محوری ایفا می‌کند. اما این متغیر نمی‌تواند دینداری را با فرار مالیاتی تعدیل کند. این یافته‌ها نشان می‌دهد که نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده به طور متناقض تأثیر هنجارهای اجتماعی را بر فرار مالیاتی پیش بینی می‌کند. در عمل، مقامات مالیاتی باید درگیر مشارکت رهبران مذهبی برای تشویق آگاهی از رعایت مالیات و کاهش فرار مالیاتی باشند.

کاسترو و کاملیا^۸ (۲۰۱۴)، در مطالعه‌ای با عنوان "عوامل اقتصادی، ساختاری، نهادی و اجتماعی بر درآمدهای مالیاتی در ۳۴ کشور عضو OECD" طی دوره زمانی ۲۰۱۱-۲۰۰۱ و با استفاده از داده‌های تابلویی پویا به این نتایج دست یافتند که تولید ناخالص داخلی سرانه، ارزش افزوده بخش صنعت، آزادی‌های مدنی و همچنین درآمدهای مالیاتی با یک دوره تأخیر زمانی اثر مثبتی بر درآمدهای مالیاتی دارند، اثر ارزش افزوده بخش کشاورزی و سهم سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی از تشکیل سرمایه ثابت ناخالص بر درآمدهای مالیاتی منفی است.

آجاز و احمد^۹ (۲۰۱۰)، در تحقیقی با عنوان "تأثیر فساد اداری و حکومت بر درآمدهای مالیاتی" به مطالعه تأثیر متغیرهای نهادی و ساختاری (فساد و حکومت) بر درآمدهای مالیاتی با استفاده از مجموعه داده‌های تابلویی برای ۲۵ کشور در حال توسعه طی دوره ۱۹۹۰-۲۰۰۵ پرداخته‌اند. نتایج رگرسیون GMM نشان می‌دهد که فساد تأثیر نامطلوبی بر جمع‌آوری مالیات دارد، در حالی که حکمرانی خوب به عملکرد بهتر در جمع‌آوری مالیات کمک می‌کند. همچنین مشاهده می‌شود که متغیرهای نهادی تأثیر معناداری بر درآمدهای مالیاتی دارند.

ایمام و جیکوب^{۱۰} (۲۰۰۷)، در مقاله‌ای با عنوان "بررسی رابطه فساد و درآمدهای مالیاتی در کشورهای خاورمیانه" با استفاده از آزمون گشتاورهای تعمیم یافته در بین سال‌های ۱۹۹۰-۲۰۰۳ در ۹۰ کشور خاورمیانه به این نتایج دست یافتند که تأثیر فساد بر دو منبع مالیات بر درآمد اشخاص و مالیات بر مشاغل آزاد نسبت به سایر منابع مالیاتی بیشتر است، استفاده از روش‌های مکانیزه برای کاستن از تعامل بیشتر بین مؤدیان و مأموران مالیاتی می‌تواند فساد را کاهش دهد.

⁷ Yamen and et al

⁸ Dularif and et al

⁹ Castro and Camarillo

¹ Ajaz and Ahmad

0

¹ Imam and Jacobs

1

۴- روش تحقیق

در این قسمت به تشریح و بررسی آزمون‌های بکار گرفته شده در این پژوهشی که شامل: دیکی فولر، آزمون باند، خودتوضیح با وقفه‌های گسترده می‌باشد، خواهیم پرداخت.

۴-۱ - آزمون دیکی - فولر تعمیم یافته (ADF)

قبل از برآورد مدل لازم است که ایستایی متغیرها به جهت جلوگیری از بروز رگرسیون کاذب مورد بررسی قرار گیرد چون در این حالت ضرایب بدست آمده معتبر نبوده و قابل تفسیر نخواهند بود. لذا به جهت بررسی مانایی متغیرها از آزمون دیکی - فولر تعمیم یافته (ADF) استفاده می‌شود. برای آزمون نایستایی اگر فرض کنیم که سری زمانی دارای فرآیند خود توضیح مرتبه اول نیست و مرتبه آن p است و جمله اختلال u_t دارای یک فرآیند خودتوضیح از مرتبه p به صورت ذیل باشد:

$$\Delta y_t = \alpha + \beta_t + \delta y_{t-1} + u_t \quad (1)$$

$$u_t = \theta_1 u_{t-1} + \theta_2 u_{t-2} + \dots + \theta_p u_{t-p} + \varepsilon_t \quad (2)$$

که در آن ε_t ها به صورت همانند و مستقل از یکدیگر (IID) توزیع شده‌اند. از آنجا که معمولاً این باور وجود دارد که تفاضل مرتبه اول بسیاری از متغیرهای سری زمانی اقتصاد کلان شامل جملات میانگین متحرک (MA) است. نتیجه فوق را به موردی تعمیم دادند که در آن جملات اختلال دارای فرآیند $ARIMA(p,q)$ است و می‌تواند توسط یک فرآیند $AR(k)$ تقریب زده شود. در این فرآیند k به اندازه کافی بزرگ است که تقریب خوبی از فرآیند $ARIMA(p,q)$ حاصل شود و در نتیجه جملات اختلال ε_t تقریباً نوفه سفید باشند. در چنین شرایطی روش آزمون دیکی - فولر تعمیم یافته (ADF) به صورت حدی معتبر است، مشروط به اینکه k به گونه مناسبی با افزایش حجم نمونه افزایش یابد. چون آزمون ADF و DF می‌توانند مشخص کنند که یک سری زمانی جمعی است یا نه، به این آزمون‌ها، آزمون‌های جمعی بودن نیز می‌گویند (عباسی و دهباشی، ۱۳۸۹).

۴-۲ - آزمون ARDL BOND

روش آزمون باند (کرانه‌هایی) $ARDL$ بر اساس تخمین OLS یک الگوی تصحیح خطای نامقید (UECM) برای تحلیل هم‌انباشتگی بنا شده است. از مدل $ARDL$ می‌توان یک مدل تصحیح خطای پویا (ECM) استخراج نمود. بنرچی، دولادو، گالرس و هنری (۱۹۹۳) که ECM ، پویایی‌های کوتاه‌مدت را با تعادل بلندمدت بدون از دست دادن اطلاعات بلندمدت ادغام می‌کند. بر اساس کار پسران و پسران (۱۹۹۷) و پسران و شین و اسمیت (۲۰۰۱). مدل $ARDL(q, q_1, q_2, q_3, \dots, q_k)$ به صورت ذیل بیان می‌شود (نظیری و فرهادی، ۱۳۹۵):

$$\phi(L, P)Y_t = C_0 + \sum_{i=1}^K \beta_i(L, q_t)X_{it} + \delta_t w_t + \mu_t : t = 1 \dots n \quad (3)$$

¹ Augmented Dickey-Fuller Unit Root Test 2
¹ ARDL BOND 3
¹ Autoregressive Distributed Lags (ARDL) 4
¹ Bannerjee et al 5
¹ Pesaran and Pesaran 6
¹ Pesaran and Shin 7

که y_t متغیر وابسته، C عرض از مبدأ، X_{it} متغیرهای مستقل، L_t عملگر وقفه و W_t شامل متغیرهای پیش تعیین شده مانند متغیرهای دامی، متغیر روند و سایر متغیرهای برونزا با وقفه ثابت می‌باشند. مدل الگوی تصحیح خطای نامقید مدل ARDL مزبور به وسیله بازنویسی معادله به صورت زیر به دست می‌آید:

$$Dy_t = C_0 + C_{it} + \lambda y_{xz}z_{t-1} + \sum_{i=1}^{p-1} y_i DY_{t-i} + \sum_{i=1}^{p-1} y_i DX_{t-i} + \delta_t w_t + \mu_t \quad (4)$$

که D عملگر تفاضل مرتبه اول، t روند و $Z_t = (y_t, X_t)$ می‌باشند و y_i پویایی‌های کوتاه مدت مدل را نشان می‌دهد با اعمال $C_0 \neq 0$ و $C_1 \neq 0$ رابطه را به صورت زیر خواهیم داشت:

$$Dy_t = C_0 + \lambda_{yy}y_{t-1} + \lambda_{yy}x_{t-1} + \sum_{i=1}^{p-1} y_i DY_{t-i} + \sum_{i=1}^{p-1} y_i DX_{t-i} + \delta_t w_t + \mu_t \quad (5)$$

مطابق مطالعه پسران و شین اسمیت (۲۰۰۱)، برای انجام آزمون ARDL باند، باید از ضرایب WALS (آماره F) برای بررسی معنی‌داری سطوح با وقفه متغیرها در الگوی تصحیح خطای نامقید استفاده نمود. با توجه به محدود بودن داده‌های سری زمانی، باید یک تعادل ظریف بین انتخاب وقفه‌ها وجود داشته باشد.

به این صورت که آنها باید به اندازه کافی بزرگ باشند، تا مشکل همبستگی سریالی باقیمانده‌ها را کمتر کنند و همزمان به قدر کافی کوچک باشند تا از بیش از حد پارامترسازی VECM جلوگیری نمایند.

ابتدا صورت VECM معادله ARDL با وقفه مناسب و روش OLS تخمین می‌زنیم و مدل عمومی ARDL را بدست می‌آوریم. پس از تخمین مدل ARDL عمومی، با استفاده از روش مدل‌سازی کل به جزء هندری (۱۹۹۵)، با استفاده از حذف متغیرها و وقفه‌های بی‌معنی از مدل، یک طرفه صرف‌جو به دست می‌آید.

برای انجام رویکرد آزمون ARDL BOND، ابتدا رابطه سطحی بلندمدت بین متغیرها با استفاده از آزمون ضرایب Wald یا آزمون F تعیین می‌شود. در اینجا از آزمون معنی‌داری مشترک برای فرض صفر، یعنی عدم همجمعی، از طریق صفر قرار دادن ضرایب تمام متغیرها با یک وقفه در سطح استفاده می‌شود. در مقابل، فرض دیگر بیان می‌کند که ضرایب تمام متغیرها با یک وقفه در سطح، مخالف صفر هستند. در مرحله بعد بر اساس سطوح معناداری مرسوم (۹۵٪ و ۹۰٪)، آماره F محاسباتی، با مورد مربوط به مقادیر بحرانی باند که در جدول پسران و شین و اسمیت (۲۰۰۱) آورده شده است، مقایسه می‌شود. این جدول، مقادیر بحرانی را برای ۵ مورد مختلف با توجه به وجود عرض از مبدأ و (یا) روند در مدل نشان می‌دهد. این مقادیر بحرانی شامل کرانه‌های بالایی $I(1)$ و پایینی $I(1)$ و تعداد متغیرهای توضیحی هستند؛ تا تمام طبقه‌بندی‌های ممکن متغیرها و هم‌انباشتگی دوجانبه را در بر می‌گیرند. اگر آماره F محاسباتی، بیشتر از کرانه بالایی مقدار بحرانی باشد، آنگاه فرضیه صفر، مبنی بر عدم وجود هم‌انباشتگی رد می‌شود. اگر آماره F تخمین زده شده کمتر از کرانه پایینی مقدار بحرانی باشد، آنگاه فرضیه صفر، مبنی بر عدم وجود هم‌انباشتگی، نمی‌تواند رد شود. هر چند اگر آماره F محاسباتی بین کرانه بالایی و پایینی قرار گیرد، تصمیم قطعی نخواهد بود (نظیری و فرهادی، ۱۳۹۵).

۴-۳- الگو خود توضیح با وقفه‌های گسترده (ARDL)

الگو خود توضیح با وقفه‌های گسترده (ARDL)، توسط پسران و شین (۱۹۹۲)^۱ به منظور بررسی رابطه‌ی هم‌جمعی و بلندمدت بین متغیرها ارائه شده است. این روش، مزیت‌های زیادی نسبت به سایر روش‌های مشابه داشته و لذا به طور گسترده مورد استفاده قرار می‌گیرد (باقری، ۱۳۸۹).

¹ Autoregressive Distributed Lags (ARDL) 8

¹ Pesaran & Shin 9

ARDL از جمله روش‌هایی است که در آن لازم نیست درجه ایستایی متغیرها یکسان باشد و صرفاً با تعیین وقفه‌های مناسب برای متغیرها می‌توان مدل مناسب را انتخاب کرد. روش ARDL الگوهای بلندمدت و کوتاه‌مدت موجود در مدل را به‌طور همزمان تخمین می‌زند و مشکلات مربوط به حذف متغیرها و خودهمبستگی را رفع می‌کند. بنابراین، تخمین‌های ARDL به دلیل نبود مشکلاتی مانند خودهمبستگی و درون‌زایی، نارایب و کارا هستند.

یک مدل الگوی خودرگرسیون با وقفه‌های توزیعی به‌طور کلی به صورت $ARDL(p_1, q_1, q_2, \dots, q_k)$ به صورت ذیل خواهد بود

$$\alpha(L, P) Y_t = \alpha_0 + \sum_{i=1}^k \beta_i (L, q_i) X_{it} + \delta W_t + U_t \quad (6)$$

این معادله رابطه پویای بین متغیرها را نشان می‌دهد، به طوری که در آن:

$$\alpha(L, P) = 1 - \alpha_1 L - \alpha_2 L^2 - \dots - \alpha_p L^p \quad (7)$$

$$\beta(L, q_i) = 1 - \beta_{i1} L - \beta_{i2} L^2 - \dots - \beta_{iq} L^q \quad (8)$$

$$i=1, 2, \dots, k$$

9

که در آن α ، مقدار ثابت، Y_t متغیر وابسته و L عملگر وقفه است، به طوری که $X_j Y_t = X_{t-j}$ است. W_t برداری از متغیرهای قطعی (غیر تصادفی)، نظیر عرض از مبدأ، متغیرهای مجازی و یا برون‌زا با وقفه ثابت است. p ، تعداد وقفه‌های به کار رفته برای متغیر وابسته و q_i تعداد وقفه‌های مورد استفاده برای متغیر مستقل X_{it} است.

رابطه بلندمدت مدل ARDL، با عملیات جبری ساده در معادله بالا و توجه به آن که در بلندمدت ارزش جاری وقفه‌های هر یک از متغیرهای وابسته و توضیحی با هم برابر هستند، به صورت ذیل به دست می‌آید:

$$Y_t = \phi_0 + \sum_{i=1}^k \gamma_i x_i + e_t \quad (9)$$

در این معادله:

$$e_t = \frac{U_t}{a(1, P)} \quad (10)$$

$$\phi_0 = \frac{\alpha_0}{a(1, P)} \quad (11)$$

$$\gamma_i = \frac{\beta_0(1, q)}{a(1,)} \quad (12)$$

در روش ARDL، به منظور بررسی وجود رابطه بلندمدت بین متغیرها، آزمون F انجام می‌گیرد. آماره این آزمون از معادله زیر به دست می‌آید:

$$\Delta Y_t = C + \delta Y_{t-1} + \sum_{m=1}^n \delta_m X_{m, t-1} + \sum_{j=1}^p \omega_j \Delta Y_{t-j} + \sum_{m=1}^n \sum_{i=0}^q \theta_{mi} \Delta X_{m, t-i} + \varepsilon_t \quad (13)$$

که در آن α ، وقفه متغیر توضیحی m ام، j وقفه متغیر وابسته، n تعداد متغیرهای توضیحی، p تعداد وقفه‌های متغیر وابسته و q تعداد وقفه متغیرهای مستقل است.

در این آزمون فرض صفر مبنی بر عدم وجود رابطه بلندمدت بین متغیرها و فرض مقابل، وجود رابطه بلندمدت بین متغیرهاست که بصورت ذیل تعریف می‌شوند:

$$H_0: \delta_1 = \delta_2 = \dots = \delta_m = 0$$

$$H_0: \delta_1 \neq \delta_2 \neq \dots \neq \delta_m \neq 0$$

آخرین مرحله در برآورد یک مدل ARDL، بررسی کوتاه مدت بین متغیرها و محاسبه سرعت تعدیل تعادل‌های کوتاه‌مدت در هر دوره برای رسیدن به تعادل بلندمدت است. مدل تصحیح خطای ARDL به صورت ذیل می‌باشد:

$$\Delta Y_t = \phi + \sum_{j=1}^p \phi_j \Delta Y_{t-j} + \sum_{m=1}^n \sum_{i=0}^q \beta_{m,i} + \gamma ECM_{t-i} + \mu_t \quad (14)$$

که در آن γ ، مقدار تعدیل در هر دوره تا رسیدن به تعادل بلندمدت را نشان می‌دهد (باقری، ۱۳۸۹).

۵- معرفی مدل و متغیرها

به جهت بررسی تأثیرات متغیرهای کیفیت حاکمیتی دولت بر درآمد مالیاتی کشور ایران، معادله پیشنهادی ذیل تخمین زده خواهد شد.

$$TXI = f(\text{VOA}, \text{PON}, \text{GOE}, \text{REQ}, \text{RUF}, \text{COC}) \quad (15)$$

$$LTXI_t = a_0 + a_1 LVOA_t + a_2 LPON_t + a_3 LGOE_t + a_4 LREQ_t + a_5 LRUF_t + a_6 LCOC_t + \varepsilon_t \quad (16)$$

متغیرهای مورد استفاده در الگوی فوق عبارتند از:

نام متغیر	علامت اختصاری
درآمد مالیاتی (میلیارد ریال)	(TXI)
صدا و پاسخگویی	(VA)
ثبات سیاسی بدون خشونت	(PN)
اثر بخشی دولت	(GE)
کیفیت نظارتی	(RQ)
حکم قانون	(RF)
کنترل فساد	(CC)

آمارهای بکار گرفته شده در این تحقیق از بانک جهانی، بانک مرکزی برای بازه زمانی ۱۳۹۹-۱۳۷۴ و بصورت سالیانه استخراج و از نرم افزار EViews 11 برای برآورد مدل پیشنهادی استفاده شده است.

۶- نتایج تجربی

قبل از برآورد مدل، به جهت جلوگیری از بروز رگرسیون کاذب می‌بایست آزمون ریشه واحد انجام و ایستایی متغیرها مورد ارزیابی قرار گیرد. لذا این آزمون به روش دیکی فولر تعمیم یافته (ADF) انجام و نتایج آن در جدول ۱ درج شد. همان طور که مشخص است تمامی متغیرها در سطح ایستا نبوده، لذا پس از یکبار تفاضل‌گیری متغیرهای نایستا در سطح یک ایستا گردیدند.

جدول ۱: نتایج آزمون ریشه واحد

LEVEL (1)		متغیر	LEVEL (0)		متغیر
احتمال	آماره t		احتمال	آماره t	
۰/۰۰۰۸	-۳/۶۶۳۹۲۴**	DTXI	۰/۸۸۹۵	۱/۴۱۵۴۹۹	LTXI
			۰/۰۵۳۶	-۱/۵۳۱۶۵۱**	LVA
۰/۰۰۱۲	-۴/۶۴۳۵۱۶	DLPN	۰/۱۵۳۴	-۲/۳۹۳۷۵۱	LPN
			۰/۰۵۰۸	-۳/۲۳۴۸۴۲**	LGE
			۰/۰۰۴۹	-۴/۰۹۵۸۸۴۶**	LRQ
۰/۰۰۱۳	-۴/۶۱۳۷۷۱۵ **	DLRF	۰/۲۷۵۸	-۲/۰۲۲۸۷۰	LRF
۰//۰۰۰۴	-۵/۳۳۵۹۳۰**	DLCC	۰/۷۸۲۷	-۰/۸۶۳۶۰۴	LCC

** و *** نشان دهنده ایستایی در سطح اطمینان ۵ و ۱ درصد و با عرض از مبدأ است.

مأخذ: یافته‌های تحقیق با استفاده نرم افزار Eviews 11

۱۱ اکنون با توجه به اینکه متغیرهای مدل در سطوح مختلف ایستا هستند. می‌توانیم از آزمون کرانه‌ها (BOND ARDL) برای بررسی وجود رابطه بلندمدت بین متغیرهای مدل استفاده نماییم. لذا پس از انجام این آزمون نتایج حاصل در جدول ۲ ثبت گردیده است. در همین راستا اگر آماره F محاسباتی بزرگتر از مقدار بحرانی کرانه بالا باشد، می‌توان بدون توجه به درجه جمعی متغیرها فرض صفر مبنی بر نبود ارتباط بلندمدت را رد نمود. حال با توجه به آماره‌های به دست آمده از این آزمون، آماره F محاسباتی بزرگ‌تر از کرانه بالا در سطح ۵٪ می‌باشد. لذا وجود رابطه بلندمدت بین متغیرهای مدل تأیید می‌گردد.

جدول ۲: نتایج آزمون ARDL BOND

آماره F محاسباتی	سطح معناداری	
8/۱۶۲۲۶۹**	کرانه پایین	کرانه بالا
	۱/۷۵	۲/۸۷
	۲/۰۴	۳/۲۴
	۲/۶۶	۴/۰۵
	۱۰٪	
	۵٪	
	۱٪	

** و *** نشان دهنده ایستایی در سطح اطمینان ۵ و ۱ درصد می‌باشد

مأخذ: یافته‌های تحقیق با استفاده نرم افزار Eviews 11

در این قسمت با توجه به نتایج بدست آمده آزمون Bond که نشان دهنده وجود رابطه بلندمدت بین متغیرهای مدل می‌باشد. با انجام آزمون خود توزیع باوقه‌های گسترده (ARDL) روابط بلندمدت و کوتاه‌مدت بین متغیرها را مورد بررسی قرار خواهیم داد. در همین راستا نتایج حاصل از این آزمون در جدول ۳ آورده شده است.

جدول ۳: آزمون خود توضیح با وقفه‌های گسترده ARDL (2,1,0,2,1,0,1)

بلندمدت		متغیر	کوتاه‌مدت		متغیر
احتمال	ضریب		احتمال	ضریب	
۰/۰۰۰۹	۳/۳۴**	LVA	۰/۰۶۸۷	۱/۵۶**	DLVA

۰/۰۵۲۰	۰/۷۹**	LPN	۰/۱۳۵۸	۰/۳۹	DLPN
۰/۰۰۰۰	۳/۰۹**	LGE	۰/۰۵۱۸	۰/۲۸**	DLGE
۰/۰۰۰۰	۳/۹۵**	LRQ	۰/۰۰۲۱	۰/۱۶**	DLRQ
۰/۰۰۸۲	۰/۵۸**	LRF	۰/۰۰۵۲	۰/۱۹**	DLRF
۰/۰۰۰۴	۱/۸۴**	LCC	۰/۰۴۲۴	۰/۵۰**	DLCC
۰/۰۰۲۱	۱۸/۵۶۸۷۹**	C	۰/۰۰۰۰	-۰/۵۰**	ECM(-1)
$R^2: ۰/۹۹$		Durbin-Watson: ۲/۰۱			

** و *** نشان دهنده ایستایی در سطح اطمینان ۵ و ۱ درصد می باشد
 مأخذ: یافته‌های تحقیق با استفاده نرم افزار Eviews 11

نتایج به دست آمده در کوتاه مدت حاکی از آن است:

با فرض ثابت بودن سایر شرایط، یک درصد تغییر در متغیر صدا و پاسخگویی (VA)، اثر بخشی دولت (GE)، کیفیت نظارتی (RQ)، حکم قانون (RF) و کنترل فساد (CC) به ترتیب ۱/۵۶، ۰/۲۸، ۰/۱۶، ۰/۱۹، ۰/۵ درصد بر درآمد مالیاتی (TXI) خواهد افزود این در حالی است که تاثیر متغیر ثبات سیاسی بدون خشونت (PN) بر درآمد مالیاتی (TXI) در کوتاه مدت هر چند مثبت است ولی مدت معنی دار بدست نیامد.

همچنین نتایج بدست آمده در بلندمدت نیز نشان دهنده این واقعیت است که:

با فرض ثابت بودن سایر شرایط، یک درصد تغییر در متغیر صدا و پاسخگویی (VA)، ثبات سیاسی بدون خشونت (PN)، اثر بخشی دولت (GE)، کیفیت نظارتی (RQ)، حکم قانون (RF) و کنترل فساد (CC) به ترتیب ۳/۳۴، ۰/۷۹، ۳/۰۹، ۳/۹۵، ۰/۵۸ درصد بر درآمد مالیاتی (TXI) خواهد افزود.

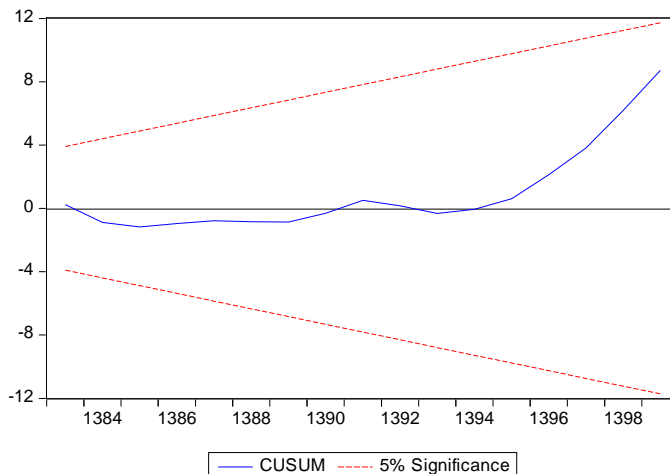
نتایج بخوبی نشان دهنده این واقعیت است که بطور کلی تاثیر کیفیت حاکمیتی بر درآمد مالیاتی در کشور ایران مثبت است و بیشترین تاثیر گذاری بر درآمد مالیاتی کشور در کوتاه مدت مربوط به متغیر پاسخگویی دولت (VA) و در بلندمدت متغیر کیفیت نظارتی (RQ) است و کمترین تاثیر گذاری در کوتاه مدت و بلندمدت مربوط به متغیر حکم قانون (RF) است. همچنین ضریب تصحیح خطا نیز در این برآورد منفی و قابل تفسیر بوده که نشان می دهد که در هر سال ۰/۵۰ درصد از عدم تعادل کوتاه مدت برای رسیدن به تعادل بلندمدت تعدیل می گردد.

در ادامه به منظور بررسی ثبات ضرایب مدل از آزمون‌های مجموع تجمعی^{۲۱} (CUSUM)، مجموع مجذور تجمعی^{۲۲} (CUSUMQ) استفاده گردید. این آزمون‌ها فرضیه صفر، ثبات پارامترها را در سطح معنی داری ۵ درصد مورد آزمون قرار می دهد. در نمودارهای (۱) و (۲) نتایج آزمون‌ها نشان داده شده است. مطابق نتایج این نمودارها آماره‌های این آزمون در داخل خطوط مستقیم قرار داشته که این خود به معنی ثبات ضرایب در سطح معناداری ۵ درصد بوده است. به عبارتی فرضیه صفر مبنی بر ثبات ضرایب در سطح اطمینان ۹۵ درصد قابل رد نبوده است. به عبارتی نمودار ۱ و ۲ نشان می دهد که مدل تخمینی در سطح ۵٪ از ثبات ساختاری برخوردار بوده و شکستی ملاحظه نشده است.

² Structural Stability 0

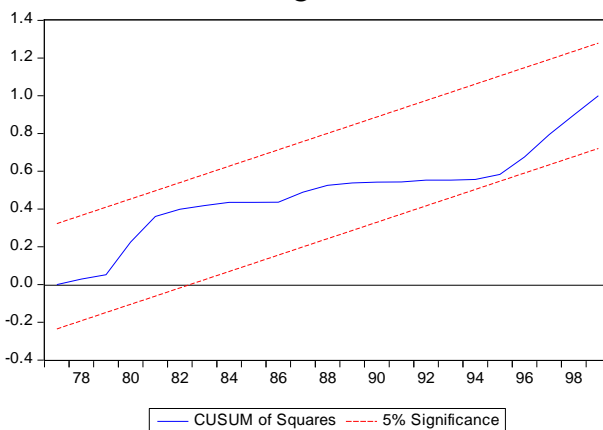
² Cumulative Sum of Recursive Residuals 1

² Cumulative Sum of Squares of Recursive Residuals 2

نمودار ۱- آزمون CUSUM

مأخذ: نتایج تحقیق

نمودار ۲- آزمون CUSUMSQ

مأخذ: نتایج تحقیق

در پایان به جهت بررسی فروض کلاسیک از آزمون‌های تشخیصی شامل آزمون وایت، بروش-گودفری و جاک برا استفاده گردید که نتایج آن در جدول ۴ نشان داده شده است. نتایج به ترتیب حاکی از عدم وجود مشکل ناهمسانی واریانس، خود همبستگی و نرمال بودن توزیع جزء اخلاصها دارد.

جدول ۴- آزمون‌های تشخیصی

آزمون‌ها	آمارها	احتمال آماره
بروش-گودفری	۱۲/۸۰۹۱۰	۰/۲۰۶۲
جاک برا	۲/۲۷۹۰۷۰	۰/۳۱۹۹۶۸
وایت	۲/۰۲۷۰۸۱	۰/۲۲۳۰

مأخذ: نتایج تحقیق

۷- نتیجه گیری

دولت‌ها برای انجام وظایفی که مطابق قانون اساسی بر عهده آنها گذاشته شده است، می‌بایست از منابع مالی متعددی استفاده نمایند که مهم‌ترین آنها، درآمد مالیاتی است که به علت شفافیت در دریافت و پرداخت، از مشروعیت بالایی برخوردار است. اما دریافت مالیات توسط دولت همیشه با چالش‌هایی همراه بوده است که یکی از شاخص‌ترین آنها کیفیت حاکمیتی است. لذا قدرت دولت در اخذ مالیات می‌تواند یک معیار و شاخص برای توانمندی حاکمیتی دولت به حساب آید. هر چه توان اخذ مالیات برای یک دولت بیشتر باشد، نقش حاکمیتی آن دولت قویتر خواهد بود. مالیات‌ها علاوه بر آنکه منبع درآمدی خوبی برای دولت هستند، در عین حال ابزاری برای بهبود توزیع مقدراری درآمد در جامعه هستند.

لذا در این تحقیق سعی شده است با بکارگیری آزمون $ARDL$ روابط بلندمدت و کوتاه‌مدت بین متغیرهای درآمدهای مالیاتی (TIX) و کیفیت حاکمیتی در بازه زمانی ۱۳۹۹-۱۳۷۴ و با استفاده از داده‌های سالیانه در کشور ایران مورد بررسی قرار گیرد. نتایج این تحقیق نشان‌دهنده این واقعیت است که تاثیر متغیرهای کیفیت حاکمیتی، صدا و پاسخگویی (VA)، اثر بخشی دولت (GE)، کیفیت نظارتی (RQ)، حکم قانون (RF) و کنترل فساد (CC) به ترتیب ۱/۵۶، ۰/۲۸، ۰/۱۶، ۰/۱۹، ۰/۱۵ درصد در کوتاه مدت بر درآمد مالیاتی (TXI) خواهد افزود. این در حالی است که تاثیر متغیر ثبات سیاسی بدون خشونت (PN) بر درآمد مالیاتی (TXI) در کوتاه‌مدت هر چند مثبت است ولی مدت معنی‌دار بدست نیامد. همچنین تاثیر متغیرها صدا و پاسخگویی (VA)، ثبات سیاسی بدون خشونت (PN)، اثر بخشی دولت (GE)، کیفیت نظارتی (RQ)، حکم قانون (RF) و کنترل فساد (CC) به ترتیب ۳/۳۴، ۰/۷۹، ۳/۰۹، ۳/۹۵، ۰/۵۸، ۱/۸۴ درصد در بلندمدت بر درآمد مالیاتی (TXI) می‌افزاید. بطور کلی تاثیر کیفیت حاکمیتی بر درآمد مالیاتی در کشور ایران مثبت است و بیشترین تاثیر گذاری بر درآمد مالیاتی کشور در کوتاه مدت مربوط به متغیر پاسخگویی دولت (VA) و در بلندمدت متغیر کیفیت نظارتی (RQ) است و کمترین تاثیر گذاری در کوتاه‌مدت و بلندمدت مربوط به متغیر حکم قانون (RF) است. لذا کیفیت حاکمیتی دولت‌ها قطعاً بر افزایش درآمد مالیاتی با اعتمادی که در مردم ایجاد می‌کند، تاثیر گذار خواهد بود.

مراجع

- اسمیت، آدام. (۱۷۷۶)، ثروت ملل، ترجمه سیروس ابراهیم زاده، (۱۳۵۷)، چاپ سوم، تهران؛ پیام.
- باقری، محمد (۱۳۸۹)، بررسی روابط و کوتاه‌مدت بلندمدت بین تولید ناخالص داخلی، مصرف انرژی و انتشار دی اکسید کربن در ایران، فصلنامه مطالعات اقتصاد انرژی، سال هفتم، شماره ۲۷، صص ۱۱۰-۱۲۹.
- توتونچی، سعید. موسوی، یگانه. مهرآرا، محسن. (۱۳۹۹)، ارزیابی عوامل مؤثر بر درآمدهای مالیاتی در اقتصاد ایران، پژوهشنامه مالیات، شماره ۴۴، صص ۷۰-۹۷.
- سپهردوست، حمید. باروتی، مهسا (۱۳۹۵)، بررسی اثر تورمی تانزی بر عملکرد نظام مالیاتی ایران، فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی ایران، سال بیست و دوم، شماره ۷۲، ۴۰-۱.
- شقایق، فیروز. پاک مرام، عسگر. بادآور نهندی، یونس. (۱۳۹۹)، تاثیر مولفه‌های کیفیت نهادی بر متغیرهای بازار سهام (کشورهای اسلامی و غیر اسلامی منتخب، فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی ایران، سال بیست و سوم، شماره هشتاد و پنج، صص ۱۶۶-۱۳۷.
- کمیجانی، اکبر. سلاطین، پروانه (۱۳۸۷)، تاثیر حکمرانی خوب بر رشد اقتصادی در گروه کشورهای منتخب OPEC و OECD، فصلنامه مدل‌سازی اقتصادی، سال دوم، شماره دوم، صص ۱-۲۴.
- عباسی، ابراهیم. دهباشی، سعیده. (۱۳۸۹)، برآورد تابع تقاضای گاز طبیعی در بخش خانگی، مطالعه موردی استان سمنان، اقتصاد مالی، دوره ۴، شماره ۱۱.
- صادقی، مهدی. ندیری، کامران. قلیچ، وهاب. (۱۳۸۸)، اثرات نقش حاکمیتی و تصدی‌گری دولتی بر توزیع درآمد ایران، فصلنامه اقتصاد مقدراری، دوره ۶، شماره ۴، صص ۱۰۰-۷۳.

صامتی، مجید؛ ایزدی، افسانه؛ و فتحی، سعید (۱۴۰۰). تعیین عوامل مؤثر بر فرار مالیاتی با استفاده از روش فراتحلیل، اقتصاد باثبات و توسعه، سال ۲، شماره ۲، صص ۱-۲۲

گرایبی، غلامرضا. چیردار، الهه (۱۳۹۱)، بررسی عوامل مؤثر بر درآمدهای مالیاتی در ایران، فصلنامه علوم اقتصادی، سال ششم، شماره ۲، صص ۷۰-۹۲

نظیری، محمد. فرشادی، سمیرا. (۱۳۹۵)، ماریپیج تورمی قیمت-دستمزد در ایران، فصلنامه مطالعات اقتصادی کاربردی، سال ۵، شماره ۱۷، صص ۱۶۹-۱۵۱.

نبی زاده، حمید (۱۳۹۳)، بررسی تأثیر متقابل تورم و مالیات بر ارزش افزوده در اقتصاد ایران، مجله اقتصادی، شماره ۵ و ۶.

- Ajaz, T., and Ahmad, E. (2010). The Effect of Corruption and Governance on Tax Revenues, *The Pakistan Development Review*, 49(4) :405– 417.
- Castro, G.A. & D.B.R. Camarillo. (2014). Determinants of Tax Revenue in OECD Countries over the Period 2001-2011, *Contaduría y Administración*, 59, 3, 35-59
- Imam, A. Jacobs, F.(2007). Effect of Corruption on Tax Revenues in the Middle East, *IMF Working Paper*, International Monetary Fund ,WP/07/270
- Sutrisno, T. & Dularif, M. Collins G. Ntim (Reviewing editor) (2020). National Culture as a Moderator between Social Norms, Religiosity, and Tax Evasion: Meta-analysis study, *Cogent Business & Management*, 7:1, DOI: 10.1080/23311975.2020.1772618
- Stern, N. & J.E. Stiglitz. (1997). A Framework for a Development Strategy in a Market Economy: Objectives, Scope, Institutions and Instruments, *EBRD working papers*, No. 20
- Kauffman, D., Kraay, A., Mastruzzi, M. (2006). Governance matters V: Governance indicators 1996–2005, *The World Bank Development Research Group Macroeconomics and Growth Team*.
- Pesaran, M. H., Shin, Y. & Smith, R. P. (1999). "Pooled Mean Group Estimation of Dynamic Heterogeneous Panels". *Journal of American Statistical Association*, 94, 621-634.
- Pesaran, M. H., Shin, Y. & R.J. Smith. 2001. "Bounds Testing Approaches to the Analysis of Level Relationship", *Journal of Applied Econometrics*, 16; pp. 289-326
- Yamen, A., Allamc, A., Bani, A. & Uyard, M., A. (2021). Impact of institutional environment quality on tax evasion: A comparative investigation of old versus new EU members, *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, (42), 100-352.

15

The effect of governance quality on government tax revenue

Hassan Naghizadeh Khurjastan

PhD Student in Financial Economics, Department of Economics, Zanjan Branch, Islamic Azad University, Zanjan, Iran
naghizadeh.hassan@yahoo.com

In order to carry out the duties mandated by the constitution, governments must use several financial resources, the most important of which is tax revenue, which has high legitimacy due to transparency in receiving and paying. But receiving taxes by the government has always been associated with challenges, one of the most significant of which is the quality of governance. Therefore, the government's power to collect taxes can be considered as a measure and indicator for the government's

sovereign ability. The more tax collection power a government has, the stronger its sovereign role will be. Therefore, in this research, the effect of governance quality on tax revenue in the period of 1374-1399 was investigated using annual data in Iran. The results of this research show the fact that the influence of governance quality variables; Voice and Accountability (VA), Government Effectiveness (GE), Regulatory Quality (RQ), Rule of Law (RF) and Corruption Control (CC) 1.56, 0.28, 0.16, 0.19, 5 respectively 0.0% will increase the tax revenue (TXI) in the short term. This is despite the fact that the impact of the non-violent political stability variable (PN) on tax revenue (TXI) in the short term is positive, but a significant period was not obtained. Also, the impact of the variables voice and accountability (VA), non-violent political stability (PN), government effectiveness (GE), regulatory quality (RQ), rule of law (RF) and corruption control (CC) are respectively 3.34, 0.79, 3.09, 3.95, 0.58, 1.84 percent in the long term adds to tax revenue (TXI). In general, the impact of governance quality on tax revenue in Iran is positive, and the most impact on the country's tax revenue in the short term is related to the variable of government accountability (VA) and in the long term, the variable of regulatory quality (RQ), and the least impact in the short and long term is related to the variable Rule of law (RF). Therefore, the governance quality of governments will definitely affect the increase in tax revenue with the trust it creates in the people.

Keywords: Tax revenue, governance quality, ARDL, Iran